

23. Martin C. The Incredible Journey [Електронний ресурс] / С. Martin. – London: J. Cape, 1923. – 178 p. – Режим доступу: <http://purl.library.usyd.edu.au/setis/id/p00085> [Cited: 10 February 2010]
24. Mitchell T.L. Three Expeditions in the Interior of Eastern Australia: in 2 Volumes [Електронний ресурс] / T.L. Mitchell. – London: T. and W. Boone, 1839. – Vol. II. – 415 p. – Режим доступу: <http://purl.library.usyd.edu.au/setis/id/mitjour> [Cited: 20 December 2009]
25. Moore V. Speaking Our Language: The Story of Australian English / V. Moore. – Australia, New Zealand: Oxford, 2008. – 225 p.
26. Mundy G.C. Our Antipodes [Електронний ресурс] / G.C. Mundy. – London: R. Bentley, 1852. – 678 p. – Режим доступу: <http://purl.library.usyd.edu.au/setis/id/munoura> [Cited: 10 February 2010]
27. Penton V. Inheritors / V. Penton. – Sydney: Angus and Robertson, 1936. – 416 p. – Режим доступу: <http://purl.library.usyd.edu.au/setis/id/peninhe> [Cited: 10 February 2010]
28. Praed C. Policy and Passion: A Novel of Australian Life [Електронний ресурс] / C. Praed. – London: R. Bentley and Son, 1881. – 344 p. – Режим доступу: <http://purl.library.usyd.edu.au/setis/id/p00084> [Cited: 20 December 2009]
29. Quick J. Historical Introduction to Annotated Constitution of the Australian Commonwealth [Електронний ресурс] / J. Quick. – Sydney et. al.: Angus and Robertson et al., 1901. – 325 p. – Режим доступу: <http://purl.library.usyd.edu.au/setis/id/fed0059> [Cited: 17 January 2010]
30. Ranken G. Windabyne: A Record of By-gone Times in Australia [Електронний ресурс] / G. Ranken. – London: Remington and Company, 1895. – 277 p. – Режим доступу: <http://purl.library.usyd.edu.au/setis/id/-ranwind> [Cited: 10 February 2010]

Задорожна І. П., Коржан О. І.
(Чернівці)

АНАЛІЗ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО СКЛАДУ ПАРНИХ ІМЕННИКОВИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена лексико-семантичному аналізу складу парних іменникових фразеологічних одиниць. У результаті кількісного дослідження на матеріалі німецької мови доведено, що лексико-семантичний підклас іменників «Емоції, почуття, розумова, творча і мовленнєва діяльність та риси характеру» є фразеологічно найпродуктивнішим і найбільшим за обсягом, а найбільш фразеологічно продуктивним іменником є представник лексико-семантичного підкласу «Соматизми» – «Hand».

Статья посвящена лексико-семантическому анализу состава парных именных фразеологических единиц. В результате проведенного на материале немецкого языка количественного исследования выявлено, что лексико-семантический подкласс существительных «Эмоции, чувства, интеллектуальная, творческая, языковая деятельность и черты характера» является фразеологически самым продуктивным и самым большим по объему, а самым фразеологически продуктивным существительным оказался представитель лексико-семантического подкласса «Соматизмы» – „Hand“.

The article is dedicated to the analysis of lexico-semantic composition of binary nominal phraseological units. Quantitative research has proved that the lexico-semantic noun subclass „Emotions; feelings; mental, creative, and speech activity” is the most phraseologically productive and the greatest in amount; and the most phraseologically productive noun is the representative of the lexico-semantic subclass “Somatisms” – the noun “Hand”.

Парні фразеологічні одиниці (далі ПФО) є характерними для німецької мови, згадуються у більшості класифікацій фразеологічних одиниць (напр., 4, 6, 7, 8) і часто слугують об'єктом окремих лінгвістичних досліджень (напр. 2, 5).

Але, незважаючи на це, не можна вважати дослідженими усі особливості ПФО. Отже, об'єктом нашого дослідження є **іменникові** ПФО (напр., bei Not und Nebel, mit Leib und Seele, wie Feuer und Wasser), а **предметом** – особливості їх лексико-семантичного складу.

Матеріалом дослідження слугували 642 іменникових ПФО, відібрані методом суцільної вибірки із німецько-українського фразеологічного словника Гаврися В.І. та Пророченко О.П. (1) (це приблизно 2,2 % усіх зафіксованих у цьому словнику фразеологізмів).

В аналізованих нами 642 іменникових ПФО зафіксовано 603 окремих іменники, які вживаються 1224 рази і кожен з яких ми віднесли до певного лексико-семантичного підкласу (далі ЛСП).

Зауважимо, що:

- 1) до іменників ми зарахували також субстантивовані частини мови, оскільки вони мають лексичне та синтаксичне значення іменника;
- 2) розподіл по ЛСП здійснювався на основі першого фіксованого у словнику значення, оскільки:

а) з ним пов'язані інші значення;

б) у багатьох ФО слова-компоненти повністю втрачають самостійне значення.

Слід зазначити, що у мовознавстві існує значна кількість лексико-семантичних класифікацій різних частин мови. Вони відрізняються обсягом, деталізацією, вихідною основою, завданнями досліджень тощо. Розробка лексико-семантичних класифікацій залишається одним з найскладніших завдань, оскільки ні структурні, ні статистичні, ні психолінгвістичні методи не можуть допомогти у створенні досконалих і зручних лексико-семантичних класифікацій, що зайвий раз доводить надзвичайно складну структуру слова і мови взагалі.

Достатньо детальною та зручною для семантичного аналізу лексики є, на нашу думку, класифікація В.В. Левицького [3, с. 135-136].

Запропонована нами власна класифікація іменників створена на основі класифікації В.В. Левицького з урахуванням завдань і матеріалу дослідження. За її допомогою ми здійснимо аналіз кількісних характеристик лексико-семантичних підкласів та їх одиниць (іменників-компонентів у складі парних іменникових ФО).

Наша класифікація не претендує на абсолютну об'єктивність хоча б тому, що тлумачні словники не завжди позбавлені суб'єктивізму, але вона, на нашу думку, достатньо повно відображає семантичну різноманітність іменників у складі парних іменникових ФО.

Отже, ми виділили 15 ЛСП іменників:

1. ЛСП **“Емоції, почуття, розумова і творча діяльність, риси характеру, мовленнєва діяльність”**.

Сюди належать абстрактні іменники, пов'язані з психічною діяльністю людини. 228 разів трапляються 109 іменників цього ЛСП. Наприклад: „Freud“ (7), „Leid“ (7), „Liebe“ (7), „Glück“ (6), „Gewissen“ (6), „Lust“ (5), „Geduld“ (4), „Gnade“ (4), „Schreck“ (3) і т.п.

2. ЛСП **“Процеси, зміни, рух, діяльність”**.

До цього ЛСП належать 75 відповідних абстрактних іменників, які вживаються 140 разів. Наприклад: „Leben“ (13), „Ende“ (9), „Tod“ (9), „Schritt“ (4), „Treiben“ (4), „Anfang“ (3), „Arbeit“ (3) і т.п.

3. ЛСП **«Інші»**.

Усього 97 раз зафіксовано 55 таких іменників. Наприклад: Aber (4), Dran (3), Drum (3), Wenn (5), Schutz (4), Z (1) і т.п. Деякі іменники не існують поза межами аналізованих ФО. Наприклад: Babchen (1), Nabchen (1), Nangen (1) та ін.

4. ЛСП **“Предмети побуту, знаряддя праці та будь-якої діяльності, одяг”**.

Сюди належать іменники, які позначають конкретні предмети, як правило, створені людиною. 91 раз зафіксовано 54 таких іменники. Наприклад: „Fach“ (6), „Herd“ (5), „Hammer“ (4), „Bombe“ (3), „Granate“ (3), „Schirm“ (3), „Siegel“ (3), «Tisch» (3).

5. ЛСП **“Речовини, їжа”**.

Представниками цього ЛСП є іменники на позначення рідин, сипучих речовин, матеріалу і т.п. 116 разів використано 53 таких слова. Наприклад: „Fleisch“ (11), «Brot» (7), „Wasser“ (7), „Asche“ (5), „Dreck“ (3), „Gold“ (3), „Milch“ (3), „Saft“ (3) і т.п.

6. ЛСП **“Соматизми”**.

До даного підкласу належать іменники, що позначають частини тіла, внутрішні органи людей та тварин тощо. Їх загальна кількість 39 і вони вжиті 137 разів. Наприклад: „Hand“ (14), „Fuß“ (13), „Herz“ (10), „Kopf“ (10), „Auge“ (9), „Leib“ (7), „Haut“ (6), „Bein“ (5), „Ohr“ (5), „Mund“ (4) і т.п.

7. ЛСП **“Позначення людей”**.

Представниками цього ЛСП є іменники на позначення людей, професій, релігійних та міфологічних істот тощо. 50 разів вжиті 35 подібних іменників. Наприклад: „Gott“ (6 слововживань), „Teufel“ (5), «Freund» (3), «Kind» (3), «Feind» (2), «Gast» (2) тощо.

8. ЛСП **“Ділова лексика, суспільне життя, релігія”**.

Представниками цього ЛСП є іменники, що позначають ділові стосунки між людьми, назви грошових одиниць, документів і т.ін. 60 разів вжиті у складі іменникових ПФО 35 таких іменників. Наприклад: „Lohn“ (5), „Rang“ (5), „Amen“ (3), „Recht“ (3), „Geld“ (2).

9. ЛСП **“Природні явища і стани, природні об'єкти”**.

Одиницями цього ЛСП є іменники, що позначають явища об'єктивного світу, що існують незалежно від людської волі. Такі іменники зафіксовано 101 раз. Їх загальна кількість – 31. Наприклад: „Feuer“ (10), „Donner“ (7), „Wind“ (5), „Blitz“ (4), „Flamme“ (4), „Rauch“ (4), „Hagel“ (3), „Wetter“ (3), „Nebel“ (2), „Sturm“ (2) і т.п.

10. ЛСП **“Просторові обмеження”**.

Сюди належать іменники, що позначають дороги, будинки, населені пункти тощо. 75 разів трапляються 28 іменників цього типу. Наприклад: „Ecke“ (10), „Dach“ (6), „Haus“ (6), „Weg“ (5), „Kante“ (4), „Ort“ (4), „Steg“ (4), „Hölle“ (3) і т.п.

11. ЛСП “Кількість, міра, час”.

Представниками цього ЛСП є іменники на позначення одиниць виміру, частин цілого і т.п. 50 разів вжиті 22 таких іменники. Наприклад: „Art“ (6), „Weise“ (6), „Maß“ (5) і т.п.

12. ЛСП “Власні назви”.

Цей ЛСП містить іменники з іменами людей, міфологічних та історичних осіб, географічні назви. 25 разів використано 22 власні назви. Наприклад: „Adam“ (2), „Eva“ (2), „David“ (1), „Grete“ (1) і т.п.

13. ЛСП “Зооніми”.

Цей ЛСП охоплює іменники – назви тварин і комах. 25 разів трапляються у складі ФО 18 зоонімів. Наприклад: „Hase“ (3), „Hund“ (2), „Katze“ (2), „Maus“ (2) і т.п.

14. ЛСП “Рослини”.

Представники цього ЛСП позначають флору, частини рослин, плоди, сільськогосподарські культури, дерева, гриби і т.п. 18 разів трапляються 17 таких слів. Наприклад: “Obst“ (2); «Baum» (1), «Borke» (1), «Halm» (1), «Stamm» (1) і т.п.

15. ЛСП “Оцінка”.

Сюди належать абстрактні іменники, що характеризують людей, тварин, предмети, явища і містять у своєму значенні їх оцінку. 11 разів трапляються 10 подібних іменників. Наприклад: „Glanz“ (2), „Ausbund“ (1), „Bestes“ (1), „Teueres“ (1) і т.п.

Отримавши кількісні характеристики ЛСП ми можемо вирахувати середню частоту вживання ЛСП та його іменників і середній обсяг ЛСП.

Середня частота вживання ЛСП / іменника у фразеології є власне **середньою фразеологічною продуктивністю ЛСП / іменника** і вираховується за такою формулою:

$$v = \frac{F}{V}, \quad (1)$$

де v – середня частота вживання (фразеологічна продуктивність ЛСП / іменника),

F – кількість слововживань,

V – кількість ЛСП / іменників.

Наприклад, кількість слововживань усіх аналізованих іменників F – 1224, кількість ЛСП згідно з запропонованою класифікацією V – 15. За формулою 1 вираховуємо **середню продуктивність ЛСП**:

$v_{\text{ЛСП}} = 1224 \div 15 \approx 81$ (слововживань).

Аналогічно вираховуємо і середню **фразеологічну продуктивність іменника**:

$v_{\text{ім}} = 1224 \div 603 \approx 2$ (слововживання).

Середній обсяг підкласу дорівнює частці від поділу всіх досліджуваних лексичних одиниць на кількість ЛСП: $603 \div 15 = 40,2 \approx 40$ (іменників).

Отже, найбільш фразеологічно продуктивними в запропонованій вище класифікації є такі ЛСП, кількість слововживань усіх іменників якого більше 81. Це: «Емоції, почуття, розумова і творча діяльність, риси характеру, мовленнєва діяльність» (228), «Процеси, зміни, рух, діяльність» (140), «Соматизми» (126), «Речовини» (116), «Природні явища і стани, природні об'єкти» (101), «Інші» (97), «Предмети побуту, знаряддя праці і будь-якої діяльності, одяг» (91).

Найбільш фразеологічно продуктивними є іменники, які вживаються у складі досліджуваних ФО більше 2 разів. Це Hand (14), Fuß (13), Leben (13), Grund (13), Blut (11), Fleisch (11), Boden (11), Feuer (10), Herz (10), Kopf (10), Ecke (10), Auge (9), Ende (9), Tod (9), Leib (7), Donner (7), Leid (7), Liebe (7), Freude (7), Ziel (7), Brot (7), Wasser (7), Gott (6), Note (6), Haut (6), Dach (6), Haus (6), Fach (6), Glück (6), Gewissen (6), Kniff (6), Weise (6), Art (6), Gestalt (6), Maß (5), Herd (5), Teufel (5), Brechen (5), Bein (5), Ehr (5), Gut (5), Mühe (5), Verstand (5), Lust (5), Klang (5), Ohr (5), Seele (5), Weg (5), Rang (5), Lohn (5), Wind (5), Himmel (5), Asche (5), Salz (4), Blitz (4), Flamme (4), Rauch (4), Welt (4), Hof (4), Kante (4), Ort (4), Steg (4), Mund (4), Mord (4), Treiben (4), Tritt (4), Schritt (4), Amboß (4), Hammer (4), Geduld (4), Willen (4), Wissen (4), Angst (4), Gnade (4), Würde (4), Form (4), Aber (4), Wenn (4), Hin (4), Schutz (4), Ach (4), Fall (4), Her (3) Braus (3), Ab (3), A (3), Dran (3), Drum (3), Acht (3), Freund (3), Amen (3), Bann (3), Recht (3), Dreck (3), Eisen (3), Galle (3), Gold (3), Korn (3), Milch (3), Saft (3), Silber (3), Stein (3), Schmalz (3), Schutt (3), Stroh (3), Schrott (3), Ei (3), Speck (3), Barmherzigkeit (3), Fleiß (3), Berg (3), Hagel (3), Wetter (3), Tal (3), Brand (3) Rat (3), Sinn (3), Schreck (3), Weh (3), Kraft (3), Amen (3), Pflicht (3), Kind (3),

Найбільшими за обсягом є ЛСП, які містять більше 40 іменників, це «Емоції, почуття, розумова і творча діяльність, риси характеру, мовленнєва діяльність» (109), «Процеси, зміни, рух, діяльність» (75), «Інші» (55), «Предмети побуту, знаряддя праці і будь-якої діяльності, одяг» (54), «Речовини» (53).

Отже, проведене дослідження дозволяє констатувати, що лідером серед ЛСП іменників, які вживаються в іменникових ПФО є ЛСП «Емоції, почуття, розумова і творча діяльність, мовленнєва діяльність», оскільки саме цей ЛСП є як найбільш фразеологічно продуктивним, так і найбільшим за обсягом, але найбільш фразеологічно продуктивним іменником є представник ЛСП «Соматизми» – «Hand» (14 ПФО).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гавриш В.И., Пророченко О.П. Немецко-украинский фразеологический словарь в 2-х т. – К.: Рад. школа, 1981.
2. Левицкий В.В. Про парні словосполучення у німецькій мові // Мовознавство 1 (61). – Вид-во «Наукова думка», 1977. – с. 76-78.
3. Левицкий В.В. Статистическое изучение лексической семантики. – Киев: УМКВО, 1989. – 156 с.
4. Огуй О.Д. Модифікована класифікація одиниць фразеологічного рівня та особливості їх перекладу з німецької // Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць. Вип. 206-207: Германська філологія. – Чернівці: Рута, 2004. – с. 267-287.
5. Ольшанский И.Г. Парные сочетания слов современного немецкого языка (семантика, структура, сочетаемость). Автореферат канд. дисс. – М., 1965 с. 12
6. Чернышова И.И. Фразеология современного немецкого языка. – М.: Высшая школа, 1970. – 200 с.
7. Schemann H. Deutsche Idiomatik. Die deutschen Redewendungen im Kontext. – Ernst Klett Verlag für Wissen und Bildung. – Stuttgart-Dresden, 1993. – 1037 S.
8. Schippan T. Einführung in die Semasiologie. VEB, Bibliographisches Institut. – Leipzig, 1972.

Займак Т. С.
(Полтава)

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРЕСУПОЗИЦІЙ ПИТАЛЬНИХ РЕЧЕНЬ В АНГЛОМОВНОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Статтю присвячено проблемі функціонування пресупозицій спеціального та альтернативного типів питальних речень у англомовному діалогічному дискурсі. Аналіз відібраних дискурсивних фрагментів показує, що структурна пресупозиція, пов'язана з даними елементами мовної системи, у контексті дискурсу реалізується як прагматична пресупозиція, яка у ряді випадків функціонує як конвенційна імплікатура.

Статья посвящена функционированию пресупозиций специального и альтернативного типов вопросительных предложений в англоязычном диалогическом дискурсе. Анализ отобранных дискурсивных фрагментов показывает, что структурная пресупозиция, связанная с данными элементами языковой системы, в дискурсном контексте реализуется как прагматическая пресупозиция, которая в ряде случаев функционирует в качестве конвенциональной имплицатуры.

The article considers functioning of presuppositions connected to special and alternative types of interrogative sentences in the English dialogic discourse. The analysis of the selected discourse abstracts demonstrates that the structural presupposition connected to the above-mentioned elements of the language system is realized as a pragmatic presupposition in the discourse context, which in certain cases functions as a conventional implicature.

Зі становленням у лінгвістиці когнітивно-комунікативної парадигми особливої значущості набувають дослідження з лінгвістичної точки зору категорій логіки. Це зумовлено безпосереднім зв'язком цих категорій з ментальною діяльністю комунікантів, котра займає центральне місце у новій парадигмі. Серед таких категорій виділяється категорія пресупозиції, котра привертає увагу лінгвістів із перших кроків розвитку лінгвістичної прагматики [Fillmore 1969; Keenan 1971].

Об'єктом дослідження у даній статті є питальні речення, а саме – спеціальний та альтернативний типи питальних речень; предметом дослідження є пресупозиція, пов'язана зі структурою вищеназваних типів питальних речень. Матеріал дослідження складають дискурсивні фрагменти творів сучасної художньої літератури англійською мовою. Мета дослідження полягає у встановленні специфіки функціонування пресупозицій спеціального та альтернативного типів питальних речень у дискурсі. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань: визначити відношення між категоріями семантичної та прагматичної пресупозиції; проаналізувавши відібраний матеріал, описати семантичні та прагматичні характеристики пресупозицій вищеназваних типів питальних речень.